

Фридрих Вилхелм Йозеф
ШЕЛИНГ

ЛЕКЦИИ ЗА МЕТОДА НА АКАДЕМИЧНОТО ИЗУЧАВАНЕ
ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО
ЗА ОТНОШЕНИЕТО НА ИЗОБРАЗИТЕЛНИТЕ
ИЗКУСТВА КЪМ ПРИРОДАТА

София, 2021

FRIEDRICH WILHELM JOSEPH VON SCHELLING

SÄMTLICHE WERKE, besorgt von Karl Friedrich August Schelling, 1856 ff.

K.F.A. Schelling, I. Abtheilung Bde. 1–10; II. Abtheilung Bde. 1–4

© Издателство „Изток-Запад“, 2021

Всички права на български език запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде възпроизвеждана или предавана под каквато и да е форма и по какъвто и да било начин без изричното съгласие на издателство „Изток-Запад“.

© Генчо Дончев, превод от немски, предговор, обяснителни бележки и показалец на лицата, 2021

© Деница Трифонова, оформление на корицата, 2021

ISBN 978-619-01-0834-4

ФРИДРИХ ВИЛХЕЛМ ЙОЗЕФ

ШЕЛИНГ

ЛЕКЦИИ ЗА МЕТОДА
НА АКАДЕМИЧНОТО
ИЗУЧАВАНЕ

ФИЛОСОФИЯ НА
ИЗКУСТВОТО

ЗА ОТНОШЕНИЕТО НА
ИЗОБРАЗИТЕЛНИТЕ
ИЗКУСТВА КЪМ
ПРИРОДАТА

Превод от немски

Генчо Дончев

Съдържание

Предговор (Генчо Дончев)	7
--------------------------------	---

ЛЕКЦИИ ЗА МЕТОДА НА АКАДЕМИЧНОТО ИЗУЧАВАНЕ / 11

Предговор	13
I. За абсолютното понятие <i>наука</i>	15
II. За научното и нравственото призвание на академиите	23
III. За първите предпоставки за академичното изучаване	34
IV. За изучаването на чистите науки на разума, на математиката и на философията изобщо	41
V. За обикновените възражения против изучаването на философията	45
VI. По-специално за изучаването на философията	51
VII. За някои външни противоположности на философията, предимно тази от страна на положителните науки	58
VIII. За историческото конструиране на християнството	65
IX. За изучаването на теологията	72
X. За изучаването на историята и на юриспруденцията	79
XI. За природознанието изобщо	87
XII. За изучаването на физиката и химията	94
XIII. За изучаването на медицината и на учението за органичната природа изобщо	100
XIV. За науката за изкуството, разгледана по отношение на академичното изучаване	107

ФИЛОСОФИЯ НА ИЗКУСТВОТО / 115

Увод	119
I. Обща част на философията на изкуството	130
Първи дял. Конструирание на изкуството изобщо	130
Втори дял. Конструирание на материята на изкуството	141
Пояснителни положения	154
Трети дял. Конструирание на особеното, или на формата на изкуството	189
Обща забележка за противоположностите, разгледани дотук (§ 64–69)	202
II. Особена част на философията на изкуството	210
Четвърти дял. Конструирание на художествените форми в противопоставянето на реалната и идеалната поредица	210
Разни забележки	219
Разни забележки	269
Символично значение на човешката фигура	290
Общи забележки за изобразителното изкуство изобщо	306
Отделните поетически видове	313
Конструирание на отделните поетически видове	314
Кратко разглеждане на тези видове поотделно	329
За Данте във философско отношение	347
За трагедията	359
За Есхил, Софокъл, Еврипид	369
За същността на комедията	372
За модерната драматическа поезия	376

ЗА ОТНОШЕНИЕТО НА ИЗОБРАЗИТЕЛНИТЕ ИЗКУСТВА КЪМ ПРИРОДАТА / 391

Показалец на лицата	421
---------------------------	-----

**ЛЕКЦИИ ЗА МЕТОДА
НА АКАДЕМИЧНОТО
ИЗУЧАВАНЕ**

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

За абсолютното понятие наука

Може би не е излишно да посоча накратко особените основания, които ме карат да изнеса тези лекции; несъмнено би било по-излишно да оставаме дълго при общото доказателство, че лекции за метода на академичното изучаване са не само полезни, но и необходими за изучаващия млад човек, че те са плодотворни за съживяването и по-добрата насока на самата наука.

Когато младежът, който е поел академичното поприще, за пръв път навлиза в света на науките, колкото повече сам той има усет и влечение към цялото, толкова по-малко може да получи за него друго впечатление освен впечатлението, че то е хаос, в който той още нищо не различава, или безбрежен океан, в който той се вижда на плавателен съд без компас и пътеводна звезда. Тук не можем да вземаме под внимание изключенията, предлагани от малцината, на които отрано една сигурна светлина сочи пътя, водещ ги към целта им. Обикновената последица от така обрисувано състояние е, че по-добре организирани умове се впускат без правила и ред във всички възможни изучавания, лутат се във всички посоки, без да проникнат в някоя от тях до ядрото, което е отправната точка на едно всеотрасно и безкрайно образование, или в най-добрия случай в края на академичното си поприще не дължат на своите безплодни опити нищо друго освен разбирането колко много са извършили напразно и колко много съществени неща са пренебрегнали; други, които са образувани от по-малко добър материал, още в самото начало изпадат в резигнация, скоро се отдават на пошлостта и най-многого чрез механично усърдие и механично схващане с паметта се стремят да усвоят от своята специалност толкова, колкото смятат за необходимо при осигуряването на бъдещото им външно съществуване.

Затруднението, в което се намира по-добрият по отношение на избора както на предметите, така и по отношение на начина на своето изучаване, го кара нерядко да гласува доверие на недостойни, които го изпъхват с низостта на собствените си представи за науките или с омразата си към тях.

Следователно необходимо е в университетите да се дава публично общо обучение относно целта, начина, цялото и отделните предмети на академичното изучаване.

Заслужава внимание и едно друго съображение. Също и в науката и изкуството особеното има стойност само доколкото приема в себе си общото и абсолютното. Но – както показват повечето примери – твърде често става само така, че

заради определеното занимание се забравя общото на всестранното изграждане, заради стремежа да стане сегашният студент превъзходен юрист или лекар се забравя далеч по-висшето призвание на учения изобщо, на духа, облагороден чрез наука. Бихме могли да напомним, че достатъчно контрасредство против тази едностранчивост на образованието е изучаването на по-общите науки. Не бих искал изобщо да отрека това, по-скоро сам аз го твърдя. Геометрията и математиката прочиства духа, като го довежда до чисто разумното познание, което не се нуждае от материала. Философията, която завладява целия човек и докосва всички страни на неговата природа, е още повече способна да освободи духа от ограниченостите на едно едностранчиво образование и да го издигне в царството на общото и абсолютното. Обаче или изобщо не съществува отношение между по-общата наука и специалния клон на познанието, на който се посвещава отделният човек, или науката в нейната всеобщност най-малкото не може да се впусне дотам да посочва тези отношения, така че този, който сам не е в състояние да ги познае, по отношение на специалните науки се вижда все пак напуснат от ръководството на абсолютната наука и по-скоро умишлено иска да се изолира от живото цяло, отколкото безполезно да пилее силите си чрез един напразен стремеж към единство с него.

Следователно специалното образование за една отделна специалност трябва да се предхожда от познанието за органичното цяло на науките. Онзи, който се посвещава на една определена наука, трябва да се запознае с мястото, което заема тя в това цяло, и с особения дух, който я одушевява, както и с начина на изграждане, благодарение на който тя се присъединява към хармоничния строеж на цялото, следователно начина, по който сам той трябва да схваща тази наука, за да я мисли не като роб, а като свободен човек и в духа на цялото.

Вече от току-що казаното вие виждате, че една методология на академично изучаване може да произлиза само от действителното и истинно познание за живата връзка на всички науки, че без това познание всяко обучение трябва да бъде мъртво, без дух, едностранчиво, дори ограничено. Но това изискване може би никога не е било така настойчиво, както в наше време, когато всичко в науката и изкуството сякаш мощно се стреми към единство, когато също и привидно най-отдалеченото в тяхната сфера излиза от досегашния си покой и всяко раздвижване, което се извършва в центъра или близо до него, се предава по-бързо и сякаш непосредствено също и в частите и се развива един нов орган на нагледа по-общо и почти за всички предмети. Едно такова време не може да мине без раждането на един нов свят, който безпогрешно погребва в нищожността онези, които не участват дейно в него.

Опазването и развитието на една благородна кауза може да бъде поверено предимно само на свежите и непоковарени сили на младежкия свят. Никой не е изключен от съдействие, тъй като във всяка част, с която се заема той, се съдържа момент на общия процес на прераждане. За да се намеси с успех, той трябва, сам завладян от духа на цялото, да схване своята наука като органично звено и пред-

варително да познае призванието ѝ в изграждащия се свят. За тази цел той трябва или благодарение на самия себе си, или благодарение на други да стигне до едно време, в което самият той вече не е застинал в остарели форми, а в него още не е задушена по-висшата искра в резултат от продължителното въздействие на нуждата или упражняването на собствената липса на дух, следователно в ранна младост, а според нашите учреждения в началото на академичното изучаване.

От кого трябва да получи той това познание и на кого трябва да се довери в това отношение? Най-много на самия себе си и на по-добрия гений, който ръководи сигурно¹; след това на онези, които могат най-определено да разберат, че тяхната специална наука вече ги е обвързала да получат най-висшите и най-общии възгледи за цялото на науките. Онзи, който сам не притежава общата идея за науката, без съмнение е най-малко способен да я пробуди в други; този, който посвещава своето впрочем похвално усърдие на една подчинена и ограничена наука, не е способен да се издигне до възгледа за едно органично цяло на науката. Този възглед може да се очаква изобщо само от науката на всички науки, от философията, следователно по-специално само от философа, чиято специална наука е същевременно абсолютно общата наука, чийто стремеж следователно вече сам по себе си трябва да е насочен към целокупността на познанието.

Именно тези съображения, уважаеми господа, ме накараха да открия настоящите лекции, чиято цел вие лесно ще познаете от казаното дотук. Предварителния отговор на въпроса доколко ще бъде в състояние да удовлетвори собствената си идея за един такъв курс и следователно своите намерения предоставям спокойно на доверието, с което винаги сте ме дарявали и за което ще се стремя да се покажа достоен и по този повод.

Позволете ми да съкратя всичко, което все пак би могло да бъде само увод, подготовка, и веднага да стигна непосредствено до единственото, от което ще бъде зависимо цялото ни следващо изследване и без което не можем да направим нито крачка към решаването на нашата задача. Това е идеята за само по себе си безусловното знание, което е абсолютно само едно и в което също всяко знание е само едно, идеята за онова признание, което, само разделяйки се в клонове при различни степени на проявяващия се идеален свят, се разпростира в цялото неизмеримо дърво на познанието. Като знанието за всяко знание то трябва да бъде онова, което удовлетворява и съдържа по един най-съвършен начин и не само за особения случай, а безусловно за всички изискването или предпоставката, което изискване се предявява, която предпоставка се приема във всеки негов вид. Мо-

---

¹ Всеки човек има един вътрешен приятел, неговите хрумвания са най-чисти на младини; само фриволността го прогонва, както и склонността към обикновени цели най-после го кара съвсем да замлъкне. (Оттук нататък следват допълнения на автора в негов подръчен екземпляр, вмъкнати в текста на настоящото издание в квадратни скоби или като бележки под линия. Бележка на издателя на Карл Фридрих Шелинг)

жем да изразяваме тази предпоставка като съответствие с предмета, като чисто разтваряне на особеното в общото или по много други начини, но нито изобщо, нито в някой отделен случай тя не е мислима без по-висшата предпоставка, че съществува единствено истинното *идеално* и без по-нататъшно опосредстване също истинното *реално* и че освен идеалното няма нищо друго. Ние не можем да докажем истински във философията самото това съществено единство, тъй като то е по-скоро входът към всяка научност; може да се докаже тъкмо само това, че без него няма изобщо наука, и може да се посочи, че във всичко, което само изявява претенция да е наука, се преследва всъщност това твърдение или това цялостно изгръване на реалното в идеалното [и, обратно, възможността за цялостно превръщане на идеалното в реално].

Безсъзнателно тази предпоставка е в основата на всичко онова, което различните науки възхваляват за общите закони на нещата или на природата изобщо, както и в основата на стремежа им да ги познаят. Те искат конкретното и непрозрачното в отделни явления да се разтвори за тях в чистата очевидност и в прозрачността на едно общо разумно познание. Тази предпоставка се признава за валидна в по-ограничените сфери на знанието и за отделния случай, макар че нито я разбират общо и абсолютно, както се изказва тя от философията, нито – тъкмо поради това – би трябвало да се съгласяват с нея.

Повече или по-малко съзнателно геометърът основава своята наука върху абсолютната реалност на абсолютно идеалното и когато доказва, че във всеки възможен триъгълник всички три ъгли заедно са равни на два прави, той доказва това свое знание не чрез сравнение с конкретни или действителни триъгълници, също не непосредствено от тях, а от първообраза; той знае това, като изхожда непосредствено от самото знание, което е абсолютно идеално, а на това основание също абсолютно реално. Но и ако поискаме да ограничим въпроса за възможността на знанието върху този за чисто крайното знание, дори видят емпирична истина, която има то, не би бил понятен чрез някакво отношение към нещо, което се нарича предмет – защото как би могло да се стигне до него иначе освен винаги само чрез знанието?, – следователно знанието не би било изобщо понятно, ако онова само по себе си идеално, което в крайното знание се проявява само като вложено в крайността, не би било реалността и субстанцията на самите неща.

Но тъкмо тази първа предпоставка на всички науки, онова съществено единство на безусловно идеалното и безусловно реалното, е възможна само чрез това, че *същото*, което е едното, е и другото. А това е идеята за абсолютното, която е следната: че *идеята* по отношение на него е също *битието*. Така че *абсолютното* е също онази най-върховна предпоставка на знанието и самото първо знание.

Чрез това първо знание всяко друго знание е в абсолютното и самото то е абсолютно. Защото, макар че празнанието в неговата свършена абсолютност първоначално обитава само в абсолютното като абсолютно идеалното, все пак то е вложено в самите нас като същността на всички неща и вечното понятие за самите

нас, а нашето знание в неговата целокупност е определено да бъде копие на онова вечно знание. Разбира се, не говоря за отделните науки, които и доколкото са се обособили от тази целокупност и са се отдалечили от истинския си първообраз. Наистина само знанието в неговата съвкупност може да бъде съвършеното отражение на онова първообразно знание, но всяко отделно знание и всяка специална наука е обхваната в това цяло като органична част; и затова всяко знание, което не се отнася косвено или непосредствено, па дори преминавайки през още толкова много междинни звена, до празнанието, е без реалност и значение.

От способността да виждаме всичко, също отделното знание, във връзката с първоначалното и единното, зависи дали ще работим в отделната наука с дух и с онова по-висше проникновение, което се нарича научен гений. Всяка мисъл, която не е мислена в този дух на единството и съвкупността, е в самата себе си празна и достойна да бъде отхвърлена; това, което не е способно да навлезе хармонично в това движещо и живо цяло, е мъртъв отпадък, който според органичните закони по-рано или по-късно ще бъде изхвърлен навън, и наистина също и в царството на науката има достатъчно безполови пчели, които, тъй като не им е отредено да продуцират, чрез аноргични отпадъци размножават навън своята собствена липса на дух във вид на отпечатъци.

Като изказах онази идея за определението на всяко знание, аз нямам какво да добавя повече за достойнството на науката сама по себе си; никоя норма на изграждане или на приемане на науката в самата нея, която мога да изкажа по-нататък, няма да произтича от друго основание освен от тази единна идея.

Историците на философията разказват за Питагор, че пръв превърнал употребяваното до негово време наименование на науката, σοφία, във философия, любов към мъдростта, на това основание, че освен бог никой не е мъдър. Това твърдение може да е исторически вярно, може и да не е, но все пак в самата тази промяна, както и в посоченото основание се признава, че всяко знание е стремеж към общуване с божественото същество, участие в онова празнание, чийто образ е видимият универсум и чието родно място е главата на вечната сила. Според същия възглед, тъй като всяко знание е само едно и всеки негов вид навлиза само като звено в организма на цялото, всички науки и видове знание са части от единната философия, а именно от стремежа да участваме в празнанието.

И така всичко, което идва непосредствено от абсолютното като от свой корен, само е абсолютно, следователно е без цел вън от себе си, самото то е цел. Но знанието в неговата съвкупност е едната, също така абсолютна проява на единния универсум, другата проява на който е битието или природата. В сферата на реалното господства крайността, в сферата на идеалното – безкрайността; първото е това, което е то, чрез необходимост, второто трябва да бъде това, което е то, чрез свобода. Човекът, разумното същество изобщо, е призван да бъде допълнение на явлението на света: от него, от неговата дейност трябва да се развие това, което липсва за целокупността на откровението на бога, докато природата наистина по-

ема в себе си цялото божествено същество, но само в реалното; разумното същество трябва да изразява образа на същата божествена природа, каквато е тя сама по себе си, следователно да я изразява в идеалното.

Трябва да очакваме едно твърде обичайно възражение против безусловността на науката, на което искаме да дадем един по-висш израз, отколкото този, който то обикновено приема, а именно че самото знание е само част от онова изложение на абсолютното, което трябва да се проектира в безкрайността, че в нея то отново се схваща само като средство, към което действието се отнася като цел.

Да се действа, да се действа! – Това е призив, който наистина прозвучава от много страни, но се произнася най-силно от онези, у които действието не иска да се отдели от знанието.

Това, да призоваваме към действие, взето само за себе си, е твърде похвално. Обикновено си мислим, че всеки може да действа, защото това зависи само от свободната воля. Но знанието, особено философското, не е работа за всеки, и ако няма други условия, също и с най-добра воля в него не може нищо да се постигне.

Въпроса за настоящето възражение веднага ще поставим така: какво може да бъде това действие, към което знанието се отнася като към средство, и какво може да бъде това знание, което се отнася към действието като към цел?

Какво основание може да се посочи изобщо макар само за възможността на едно такова противопоставяне?

Ако положенията, които трябва да приведа в движение тук, могат да получат своята съвършена светлина от всички страни само във философията, това не пречи те да бъдат разбираеми поне за настоящето приложение. Който е схванал идеята за абсолютното макар само изобщо, вижда също така, че в него може да се мисли само *едно* основание на възможно противопоставяне, и че следователно ако могат изобщо да се схванат противоположности, като се изхожда от него, всички те трябва да произтичат от онова *едно*. Природата на абсолютното е: като абсолютно идеалното да бъде също реалното. В това определение се крият двете възможности, че то като идеално влага своята същност във формата като реалното, и че то, тъй като в него формата може да бъде само една абсолютна форма, по вечно един и същ начин също отново разтваря формата в същността, така че то е същност и форма в съвършено взаимопроникване. В тези две възможности се състои единното действие на празнанието; но тъй като то е абсолютно неделимо, следователно е изцяло и напълно реалност и идеалност, от тази неделима двойственост трябва да се образува един израз също и във всеки акт на абсолютното знание и в това, което в цялото се проявява като реалното, както в това, което се проявява като идеалното, двете да бъдат слети в едно. Следователно както в природата образът на божественото превръщане на идеалността в реалност, а на свой ред и превръщането на реалността в идеалност се проявява чрез светлината, а съвършено чрез разума, по същия начин, напротив, в това, което в цялото се схваща като идеалното, също така се срещат отново една реална и една идеална страна, първата от които оставя

да се познае идеалността в реалността, но като идеална, а втората – противоположния вид единство. Първият начин на проявяване е знанието, доколкото в него субективността се проявява в обективността, а другият е действието, доколкото в него се мисли по-скоро едно приемане на особеността във всеобщността.

Достатъчно е да схванем тези отношения макар само най-абстрактно, за да видим, че противопоставянето, в което двете единства вътре в еднаквото тъждество на празнанието се проявяват като знание и действие, съществува само за чисто крайното схващане; защото от само себе си е ясно, че ако в знанието безкрайното се влага в крайното по идеален начин, в действието по същия начин крайността се влага в без-крайността, всяка от двете изразява в идеята или в това, което е само по себе си, едно и също абсолютно единство на празнанието.

Както временното знание, така и временното действие приема само по условен начин и сукцесивно това, което в идеята е по безусловен начин и изведнъж, ето защо във временното знание и временното действие знанието и действието се явяват така необходимо разделени, както в идеята, поради еднаквата си абсолютност, са едно и също, тъй както в бога като идеята на всички идеи абсолютната мъдрост непосредствено чрез това, че е абсолютна, е също безусловна власт, без предхождане на идеята като намерение, което би определяло действието, и следователно е същевременно абсолютна необходимост.

При тези, както и при всички други противоположности е така, че те съществуват само доколкото всеки техен момент не е абсолютен сам за себе си, следователно не се посочва само от крайния разсъдък. Следователно основанието на направеното противопоставяне се крие единствено в едно също така несъвършено понятие за знание и действие, което [действие] трябва да бъде издигнато чрез това, че знанието се схваща като средство за него. Знанието не може да има такова отношение към истински абсолютното действие; защото това действие, тъкмо защото е абсолютно, не може да бъде определено от едно знание. Същото единство, това в знанието, се изгражда и в действието като един абсолютен, обоснован в себе си свят. Тук не става дума за действието като явление, тъй както не става дума за знанието като явление: съществува ли едното, съществува и другото, падне ли едното, пада и другото, защото всяко от тях има реалност, разбира се, само в противоположност на другото.

Онези, които правят знанието средство, а действието цел, нямат друго понятие за действие освен онова, което са почерпили от всекидневната практика, а оттук пък следва, че знанието трябва да бъде от такова естество, че да стане средство за такова действие. Философията трябва да ги научи да изпълняват дълга си в живота; следователно философията им трябва за това: те действат не като изхождат от една свободна необходимост, а като подчинени на едно понятие, което им се предоставя от науката. Изобщо науката трябва да им служи да обработват нивите, да усъвършенстват занаятите или да правят отново годни за консумация развалените сокове. Геометрията, мислят те, е хубава наука, и то не защото е най-чистата оче-

видност, най-обективният израз на самия разум, а защото ни учи да размерваме полето и да строим къщи или защото прави възможно търговското корабоплаване; а това, че тя служи и за водене на война, намалява нейната стойност, тъй като войната е все пак изцяло против всеобщата любов към човека. Философията съвсем не е добра за първото, тя е добра най-много за последното, а именно да се води война против повърхностните умове и апостолите на полезността в науката, и затова също и в основата си тя заслужава най-много да бъде отхвърлена.

Онези, които не схващат смисъла на абсолютното единство на знанието и действието, предлагат, напротив, такива популярности, че ако знанието би било едно и също с действието, действието винаги би трябвало да произтича от знанието, докато в действителност можем да знаем много добре кое е справедливо, без да постъпваме справедливо, ръководейки се от знанието си за справедливостта, дори нещо повече. Те са напълно прави, че действието не следва от знанието, и тъкмо в онази рефлексия изказват твърдението, че знанието не е средство за действието. Те не са прави само в това, че очакват една такава последица. Те не схващат никакви отношения между абсолютни; не схващат, че всяко особено нещо може да бъде безусловно само за себе си, и правят нещо зависимо едното по отношение на целта, както другото по отношение на средството.

Знанието и действието не могат да бъдат в истинска хармония по друг начин освен чрез еднаквата си абсолютност. Както няма истинско знание, което не е косвено или непосредствено израз на празнанието, по същия начин няма истинско действие, което не изразява, било дори чрез още толкова много междинни звена, прадействието, а с него и божественото същество. Свободата, която някои търсят в емпиричното действие или смятат, че я съзират в него, не е истинска свобода, а е заблуда както истината, която намираме в емпиричното знание. Няма истинска свобода освен чрез абсолютна необходимост¹ и между самата истинска свобода и самата абсолютна необходимост отново съществува отношението, което съществува между абсолютното знание и абсолютното действие.²

---

¹ Тя трябва да се интегрира с необходимостта.

² Ето защо в свободата, т.е. в самото действие се възстановява необходимостта, тъй както, напротив, само едно истински абсолютно знание е едновременно знание с абсолютна необходимост и с абсолютна свобода.